

ETNOBOTANIKA

Rastlinska barvila

BESEDILO: Vlasta Mlakar

Naravna barvila so bila poznana že v pradavnini, stare kulture Kitajske, Indije in Egipta pa so razvile različne in napredne tehnike barvanja tkanin z naravnimi barvili, pridobljenimi iz rastlin, živali (žuželk, polžev) in mineralov.

Večina naravnih barvil je rastlinskega izvora in jih je mogoče najti v koreninah, deblih, skorji in cvetovih ali plodovih rastlin. Rastlinska barvila za barvanje usnja in tkanin so ljudje uporabljali vse do odkritja umetnih (sintetičnih) barvil. Tkanine iz naravnih vlaken (lan, bombaž, volna) so namakali ali kuhali v barvnih kopelih, ki so jih pripravili iz posameznih rastlin in njihovih delov, različne barvne odtenke pa so dobili glede na čas barvanja in dele rastlin, ki so jih uporabili.

Na Slovenskem je bilo znano pridobivanje rastlinskih barvil za barvanje domačega platna in preje iz listov jelše, murve, divje jablane, leske in ruja, jesenove, borove in hrastove skorje, hrastovih šišk in kostanjevih ježic ter iz cvetov kamilice, žafrana in regrata. Iz **češmina** so strugarji pridobivali rumeno barvilo, iz **bezgovih**, **pušpanovih** in drugih jagod in iz **gob tintnic** pa so pridobivali črnilo. Iz **jelševega lesa** so pripravljali barvilo za barvanje domačega platna, za barvanje tkanin so pridobivali rdečkasto barvilo tudi iz **pese** in modre odtenke iz **kamilice**.

Iz **orehovich lupin** so pridobivali barvilo rjavih odtenkov, s **katerim** so si ženske barvale lase.

Iz listov **ruja** (*Cotinus coggygria*) so nekoč pridobivali rumeno barvilo in ga uporabljali za strojenje kož in barvanje usnja, volne in platna. **Žafran** (*Crocus sativus*), v kuhinji znan kot začimba, so nekoč uporabljali za močno rumeno barvilo, **slez** (*Althaea officinalis*, *Althaea rosea*) ali **ajbiš**, **rožlin**, pa so uporabljali za pridobivanje rdečega barvila za barvanje vina in v

Silina ali oblajst (*Isatis tinctoria*), barvna litografija, 19. stol.

Vir: Trubarjev amikvariat

tiskarstvu. Podobno so za barvanje vina in peciva uporabljali **navadno barvilnico** (*Phytolacca americana*) ali **barvilno jagodo**, ki so jo kot okrasno rastlino sadili pred hišo in po vinogradih. V ljudskem izročilu se je ohranilo tudi barvanje velikonočnih pirhov z rastlinskimi barvili iz **čebulnih olupkov**, **pravega čaja** ali **češminovih korenin**.

Nadvse zanimiva rastlina, iz katere so pridobivali močno indigo modro barvilo, pa je **silina** (*Isatis tinctoria*), pri nas imenovana tudi **oblajst**, **farbovnik**, **vrbovnik** ali **žilina**.

Rastlina, doma iz južne Evrope, je postala posebej priljubljena na severu. Znanja je bila že v pradavnini, v času Rimljanov so si razna germanska ljudstva z njo barvala kožo in lase modro, vsekakor pa jo je Evropa poznala že mnogo pred letom okoli 1600, ko se je seznanila z indigom iz Indije.

Naravna indigo barvila, ki so prihajala z Vzhoda, so imenovali tudi »hudičeva« barva.

Postopek pridobivanja modrega barvila iz siline (kot tudi indiga iz drugih rastlin) je dovolj zapleten, da se lahko začudimo, kako so ga sploh odkrili. Večletno kulturno rastlino so tudi na Slovenskem gojili za pridobivanje modrega barvila, ki so ga uporabljali za domače barvanje volne in platna predvsem za moške obleke, pa tudi za pirhe. Razvila se je posebna zvrst barvarstva, modrotiskarstvo, ki je postalo obrtna dejavnost, povezana z barvanjem in tiskanjem domačega platna in bombažnega blaga (podrobneje smo modrotiskarstvo predstavili lani v aprilski številki revije Gea). Po letu 1930 gojenje siline ni bilo več donosno, z njo povezana modrotiskarska obrt barvanja in krašenja tkanin z odtisnjenimi vzorci pa je izumrla. Silina je bila najbolj znano modro barvilo srednjeveške Evrope, zgodovina modrotiska kot tehnike barvanja tkanin pa razkriva uporabo rastline kot osnovne surovine za pridobivanje rastlinskega barvila. Herbarijski primerek siline iz leta 1871 hrani ljubljanska univerza. ■